

ЈЕЖИ БАРТМИЊСКИ ОСТАЈЕ У СЕЋАЊИМА, А ЊЕГОВО
ЗАВЕШТАЊЕ У НАШИМ МИСЛИМА

Пољски лингвиста и фолклориста Јежи Бартмињски преминуо је 7. фебруара 2022. у осамдесет трећој години. Рођен је 19. септембра 1939. у Пшемислу, у крају око река Сан и Буг где су суседски живели Украјинци и Пољаци. После студија пољске филологије, Бартмињски је на Универзитету Марије Складовске Кири предавао у звањима од асистента до професора емеритуса. Током академског живота он је широко области својих проучавања од текстологије и стилова у пољском језику до истраживања пољског фолклора, семантике и етнолингвистике у оквирима компаративне аксиологије. Утемељио је лублинску школу етнолингвистике, енолингвистички архив (Archiwum Etnolingwistyczne) у Институту пољске филологије, часопис *Etnolingwistyka* (од 1988), речник *Słownik stereotypów i symboli ludowych*, пројекат упоредних истраживања вредности Словена и њихових суседа (EUROJOS) чији резултат чине петотомни *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów* и пратећи зборници тзв. „дрвене серије”. Учествовао је на седам конгреса слависта, а на последњем конгресу, у Београду 2018. одржао је излагање на пленарном отварању конгреса о значењу метафоре „европски дом”. Објавио је око 700 чланака, 8 ауторских књига на пољском језику и 4 књиге изабраних студија у преводу на руски (2005), енглески (2009), српски (2011) и чешки језик (2016). Објавио је и две коауторске књиге – једну са Изабелом Бартмињском *Słownik wytworu i odmiany nazwisk obcych* (1992), другу са Станиславом Њебжеговском-Бартмињском *Tekstologia* (2009). Приредио је десетине зборника. Био је члан Пољске академије вештина (PAU) у Кракову, оснивач и председник Етнолингвистичке комисије МКС (од 2003), члан многих комисија и комитета, добио је многа академска признања, одликовања и награде.

Језиком пољског фолклора и стилским обележјима фолклорног текста Јежи Бартмињски је почео да се бави под утицајем Марије Ренате Мајенове. Његов докторат објављен је у монографији *O języku folkloru* (1973), а касније је издао књигу *Folklor – język – poetyka* (1990). Као фолклористу, интересовале су га дијалектске црте, „народни поетски интердијалекат”, поетика народне песме, жанрови фолклора, симболика мотива у фолклорним текстовима. На бројним теренским истраживањима од 1960. године сакупио је обимну грађу, углавном у лубељском војводству и она се данас чува у Етнолингвистичком архиву у Лублину. Приредио је две антологије коледарских песама *Kolędowanie na Lubelszczyźnie* (1987), *Polskie kolędy ludowe* (2002). Капиталан је шестотомни зборник лубељског фолклора под уредништвом Бартмињског *Polska pieśń i muzyka ludowa. Lubelskie* (2011). Био је од оснивања фестивала народне музике у Казимјежу незаменљиви и поштовани члан жирија.

Веома је значајан зборник *Współczesny język polski* (1983) са радовима најугледнијих пољских лингвиста о савременом пољском језику. После првог објављено је још пет издања. У књизи *O derywacji stylistycznej: gwara ludowa w funkcji języka artystycznego* (1977) црте народних говора осмотрене су у контексту дела ауторске књижевности. Последња за живота објављена књига Бартмињског нуди успомене на људе које је он сретао – *Ludzie, których spotkałem: sylwetki i wspomnienia* (2021).

Јежи Бартмињски је дао неочењиве доприносе формирању етнолингвистичке теорије у чланцима о језичкој слици света, тачки виђења Субјекта, стереотипима и њиховим профилима. Етнолингвистичким темама су посвећене његове књиге на пољском језику *Językowe podstawy obrazu świata* (2006, 2007, 2009, 2012 – два издања), *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne* (2007, 2009), *Polskie wartości w europejskiej aksjosferze* (2014), *Język w kontekście kultury czyli co dziś znaczy metafora „europejski dom”?* (2018). У Лублину Станислава Њебжеговска Бартмињска и колеге планирају издавање анотиране библиографије радова и више књига са текстовима Бартмињског расутих по часописима и зборницима.

Речник стереотипа и народних симбола Бартмињски је осмислио као многотомну публикацију са изабраним реалијама пољске народне културе и разрађеним начинима фасетне анализе концепуализације тих реалија. После пробне свеске најављено је седам томова (1. Космос; 2. Биљке; 3. Животиње; 4. Човек; 5. Друштво; 6. Религија; 7. Време, простор, мере, боје), а од тренутка изласка прве књиге првог тома 1996. године до сада је објављено десет свезака које обухватају прва два тома – Космос и Биљке. Бартмињски је низ својих полонистичких студија посветио вредностима у пољском језику и култури, а када је та интересовања усмерио у славистичком правцу, он је иницирао стварање великог међународног колектива истраживача, и из те иницијативе је настао пројекат EUROJOS. Плод овог пројекта представља *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów* (2015–2019) који чини пет томова (Дом, Европа, Рад, Слобода, Част).

Поводом четрдесетогодишњице рада Јежија Бартмињског, Јан Адамовски и Станислава Њебжеговска су му приредили зборник *W zwierciadle języka i kultury* (1999), а њему је посвећен и том *Etnolingwistyka a leksykografia* (2010) објавен у Опољу. Радови првог етнолингвистичког конгреса у Лублину 2021. године биће посвећени Јежију Бартмињском.

Радови Јежија Бартмињског се појављују у српској лингвистичкој литератури и пре превода његових радова на српски језик. У Србији је 2011. године објављен зборник *Језик – слика – свет* у избору чланака Дејана Ајдацића у договору са аутором и у преводу Марте Бјелетић. У књизи се налази и чланак приређивача о животу и радовима лублинског етнолингвисте (2011: 537–549). Књига је уз присуство аутора представљена у Вуковој задужбини и Српској академији наука и уметности у Београду и у Матици српској у Новом Саду. У 24. броју часописа *Etnolingwistyka* објављен је текст Марте Бјелетић „Uwagi tłumacza na marginesie serbskiego przekładu książki Jerzego Bartmińskiego *Језик – слика – свет*” (2012: 260–264). Књигу је испратио приказ Тамаре Лутовац у часопису *Лингвистичке актуелности* (2014: 39–46). После појаве књиге у пројекат истраживача вредности у језику и културама Словена и њихових суседа (EUROJOS) укључио се низ српских лингвиста – Марија Стефановић, Рајна Драгићевић, Стана Ристић, Ивана Лазић Коњик, Маријана Богдановић и др. У зборнику *Лексикологија и лексикографија у светлу савремених приступа* Јежи Бартмињски је са Станиславом Њебжеговском Бартмињском објавио на пољском језику студију „O lubelskim Słowniku stereotypów i symboli ludowych” (2016: 355–376) о речнику стереотипа пољске народне културе. У зборнику *О вредностима у српском језику* Бартмињски је као иницијатор истраживања вредности у културама Словена дао Уводну реч (2015: 7–8), док је у другој свесци овог зборника, објављен превод његове студије „О профилисању појмова с тачке гледишта когнитивне етнолингвистике” (2019: 7–36). У часопису *Јужнословенски филолог* бр. 76/2 појавио се текст Бартмињског о глосару

кључних појмова и концепата етнолингвистике „*W poszukiwaniu paradygmatu etnolingwistyki: glosariusz kluczowych terminów i pojęć*” (2020: 79–103).

Јежи Бартмињски је лингвиста који је створио темеље новим приступима језичкој анализи. Његови студенти, дипломци, докторанди и сарадници памте га као великог учитеља. Брижљиво промисливши оквире и начела систематских истраживања, као неуморан прегалац и човек који је лако покретао и окупиљао колеге, Бартмињски је покренуо и координисао по замаху и резултатима импресивне дугогодишње пројекте SSSL, EUROJOS. На научним сусретима и конференцијама његови луцидни увиди су доприносили бољем сагледавању проучаваног предмета. За колеге он је био покретач и предводник, спреман да помогне, похвали или убедљиво предложи друкчије виђење или приступ. Јежи Бартмињски је бранио своје етичке ставове и онда када је за то требало имати храбрости – бранити идеје Солидарности и трпети притисак политичких репресија. Био је приступачан, отворен и ведар, увек наклоњен саговорник и многима близак и драг човек. Дело Бартмињског је оставило велики траг и представља његово завештање за будућа истраживања.

Дејан Ајдачић
Uniwersytet Gdański
Wydział Filologiczny
Instytut Studiów Klasycznych i Sławistyki
dejan.ajdacic@ug.edu.pl